

KIBERPANK ADABIYOTIDAGI KONTSEPTUAL VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLAR

Nishonov Ilhom Dilmurodovich

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Ingliz filologiyasi fakulteti, ingliz tili

nazariy fanlar kafedrasida o'qituvchisi

ilhomnishonov898@gmail.com

***Annotatsiya:** Kiberpank futuristik olamlarni o'zida mujassam etgan bo'lib, u yerda texnologiya hayotning har bir jabhasiga kirib, rivojlanish va ijtimoiy tanazzul o'rtasida ziddiyatlarni keltirib chiqaradi. Kiberpankning asosiy xususiyati bu ilmiy fantastika, kibernetika va ijtimoiy tanqidning muvozanati, shu jumladan qorong'u megapolislar va texnologik taraqqiyot ta'sirida shaxsiy erkinlikni yo'qotish mavzulari. Ushbu maqolada 1980-yillarning boshlarida Amerikada ilmiy fantastika janri doirasida paydo bo'lgan adabiyotda kiberpankning paydo bo'lishi ko'rib chiqiladi. Kiberpankning ilmiy-fantastik mavqeini, uning zamonaviy postmodernizm bilan aloqasini o'rganish va uning o'ziga xos xususiyatlari va adabiy landshaftlarini tahlil qilish orqali kiberpank adabiyotining yangi ilmiy fantastika davriga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi uchun asos yaratishda qanday muhim rol o'ynaganligi ko'rib chiqiladi.*

***Kalit so'zlar:** Kiberpank, ilmiy fantastika, texnologiya, xususiyatlar, postmodernizm, kelajak.*

Kirish

Taniqli olimlar va adabiyotshunoslar uzoq vaqtdan beri kiberpank adabiyotini tavsiflovchi o'ziga xos xususiyatlarga e'tibor berishgan. Uilyam Gibson, "Neuromancer" romanining muallifi, uning shakllanishiga katta hissa qo'shgan janrning asoschilaridan biri hisoblanadi. Gibson kiberpankga texnologik rivojlanishning innovatsion tushunchalarini olib keldi, bu yerda odam va mashina o'zaro bog'liqlikda bir-biriga bog'langan. Yana bir muhim muallif Bryus Sterling kiberpankning rivojlanishiga ta'siri bilan ham tanilgan. Uning "Mirrorshades" va "Globalhead" kabi asarlari yuqori texnologiyali jamiyatlarda ijtimoiy tanazzul muammolarini o'rganib, shaxs va texnologiya o'rtasidagi o'zaro ta'sirni ta'kidlaydi. Adabiyotshunoslar orasida kiberpankni faol o'rgangan ismlarni eslatib o'tish joiz. Amerikalik adabiyotshunos Jonatan Letem kiberpank asarlarining tuzilishi va syujetlarini batafsil tahlil qilib, ushbu matnlarda keltirilgan kelajak tasvirlari va ijtimoiy jihatlariga alohida e'tibor qaratdi. Ushbu mualliflar va tanqidchilar kiberpank janr sifatida ilmiy fantastika, texnologik rivojlanish va yuqori texnologiyalarning jamiyat va individualligiga ta'sirini tanqidiy anglash kombinatsiyasiga asoslangan noyob kontseptual xususiyatlarga ega ekanligiga qo'shiladilar. Ularning asarlari kiberpank evolyutsiyasini va uning zamonaviy adabiy madaniyatdagi ahamiyatini tushunishga yordam beradi

Asosiy matn

“Kiberpank” atamasi ilmiy fantastika bilan uzviy aloqasi bor. Bu atamaning o'zi kibernetika va pankning portmantosi. U bir-biriga mos kelmaydigan ikkita

atamani birlashtiradi: kompyuter fanlari va pank submadaniyati, bir butunlikni yaratadi. Chicheri-Ronayning fikricha, kibernetika paradoksdur: bir vaqtning o'zida inson hokimiyatining tasodif ustidan yuksak qarashlari va ko'p millatli kapitalizmning mexanik jarayonlarining zerikarli kengayishidir [Csicsery-Ronay Jr I. 3:3]. Shunday qilib, kibernetika qisman tabiiy falsafa, qisman nekromaniya va qisman mafkurani ifodalaydi. Boshqa tomondan, so'zning ikkinchi qismi birinchi qismga nisbatan butunlay boshqacha ma'noga ega. Xebdijning ta'kidlashicha, pank madaniyati bilan bog'liq tashqi ko'rinish asosan ozg'in va charchagan bo'lib, belgilangan me'yorlardan voz kechishni anglatadi [Hebdige D. 4:19]. Ushbu kontekstda "pank" so'zi yoshlik, begonalashish hissi va belgilangan tartibni qasddan olib tashlashni anglatadi. Shunday qilib, ushbu ikki atamaning assimilyatsiyasi yangi "kiberpank" atamasini yaratdi.

Miranda kiberpankning quyidagi xususiyatlarini tavsiflaydi [Miranda Huereca R. 7:15]:

- sun'iy intellekt
- kibernetik afsonalar va raqamli dostonlar
- virtual olam
- korporativ nazorat gegemonligi

Kiberpank dunyosidagi umumiy mavzu bu sun'iy intellektning potentsial foydalari va xavfli oqibatlari o'rtasidagi farq. Kiberpank adabiyotidagi sun'iy intellekt inson va texnologiya o'rtasidagi munosabatlarni faol o'rganadigan muhim element sifatida taqdim etilgan [Blatchford. 1:55]. Kiberpankda sun'iy intellekt (AI) hal qiluvchi va ko'pincha dahshatli rol o'ynaydi. U ilg'or texnologiyalarni, ijtimoiy tuzilmalarni va insoniyatning mohiyatini o'rganib, rivoyatda murakkab to'qilgan. Kiberpank adabiyotida sun'iy intellektning tasviri ko'p o'lchovli bo'lib, uning potentsial foydalarini ham, aqlli mashinalarning jamiyatga integratsiyasi bilan bog'liq muhim xavflarni ham namoyish etadi. O'z-o'zini anglash va aqlli mashinalar tasvirlari, shuningdek, ushbu texnologiyalar ustidan axloq va nazorat masalalari ko'pincha topiladi. Bu dunyoda yirik korporatsiyalar katta kuchga ega va ko'pincha ma'lumotlarni manipulyatsiya qilish yoki xavfsizlikni ta'minlash kabi turli maqsadlarda ilg'or sun'iy intellektlardan foydalanadilar.

Kiberpank ko'pincha kibernetik afsonalar va raqamli dostonlar to'plamidir. Ushbu adabiyot janri ko'pincha texnologiya, kibernetik modifikatsiyalar va raqamli o'zgarishlar jamiyat va shaxslar hayotida muhim rol o'ynaydigan dunyoni o'rganadi. Ushbu afsonalar va dostonlar orqali kiberpank shaxsiyatning yo'qolishi, davlat nazorati, raqamli makonda o'ziga xoslik va texnologiyaning haddan tashqari ta'siridan kelib chiqadigan axloqiy dilemmalar haqidagi savollarni ko'rib chiqadi (Broderick D. and Corkhill R. 2:29). Kibernetik afsonalar kiberpankning muhim

qismidir. Ushbu afsonalar ko'pincha kibernetik yaxshilanishlar orqali sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechiradigan belgilar atrofida joylashgan. Sun'iy komponentlarni inson tanasi bilan birlashtirib, bu afsonalar shaxsiyat, agentlik va mavjudlikning tabiati haqida muhim savollarni tug'diradi.

Kiberpank adabiyotida virtual olam ko'pincha haqiqatning qo'shimcha qatlami sifatida taqdim etiladi, bu yerda texnologik taraqqiyot qahramonlarga yangi olamlarni kashf qilish va yaratishga yoki hatto raqamli makonda omon qolish uchun kurashishga imkon beradi (McCarthy T. 6:154). Ushbu texnologik vosita ko'pincha o'ziga xoslik, virtual olamlarda shaxsiyatni yo'qotish va texnologiyaning inson psixologiyasiga ta'siri masalalariga murojaat qilish uchun ishlatiladi. Kiberpank adabiyotida virtual olamni tasvirlash axloqiy dilemmalar bilan to'ldirilgan bo'lib, texnologiya jamiyatning axloqiy tuzilishi bilan kesishganda paydo bo'ladigan murakkab muammolarni aks ettiradi. Immersiv va ko'pincha o'ziga qaram bo'lgan virtual tajribalarni yaratish qochishning oqibatlarini va shaxslarning moddiy dunyodan ajralib qolish potentsiali haqida savollar tug'diradi.

Kiberpank adabiyotida katta korporatsiyalar gegemonligi mavzusi ko'pincha kelajak jamiyatining asosiy jihati sifatida ochib beriladi (Li T. 5:43). Ushbu janr korporatsiyalar iqtisodiyot, siyosat va hatto odamlarning kundalik hayoti ustidan ulkan kuchga ega bo'lgan hukmron kuchga aylanadigan olamlarni faol ravishda o'rganadi va taqdim etadi. Ushbu mega-korporatsiyalar siyosiy tizim bilan chambarchas bog'liq bo'lgan ulkan sub'ektlar sifatida tasvirlangan. Ular o'z ta'siridan hukumatni manipulyatsiya qilish va o'z manfaatlariga xizmat qiladigan siyosat yaratish uchun foydalanadilar. Iqtisodiy va siyosiy hokimiyatning bu aralashuvi texno-antiutopiya haqiqatini yaratadi, bu yerda korporatsiyalar jamiyatni boshqaradigan mexanizmlarga katta ta'sir ko'rsatadi. Kiberpank adabiyoti oz sonli kuchli korporatsiyalar butun sanoatni monopollashtirgan dunyoni tasavvur qiladi.

Xulosa

Kiberpank adabiyot janri sifatida noyob mavzular va tushunchalarni taqdim etish orqali ilmiy fantastika landshaftiga katta hissa qo'shdi. Uning o'ziga xos xususiyati texnologiya hayotning ajralmas qismiga aylanadigan va insoniyatga ta'siri har doim ham yaxshilik keltirmaydigan dunyoni yaratishdir. Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, kiberpank ilmiy va texnologik jihatlarni ijtimoiy voqelik bilan birlashtirish orqali o'quvchi ongiga kirib borish uchun g'ayrioddiy qobiliyatga ega. Bu shaxsiy va jamoaviy identifikatsiyani yo'qotish, korporatsiyalar va davlatning shaxslar ustidan nazorati va texnologik taraqqiyot kontekstida axloqiy dilemmalarni ko'rib chiqish imkoniyatini beradi. Kiberpank o'zining turli mavzulari va noyob g'oyalari bilan kelajak, texnologiya va inson tabiati haqidagi fikrlarni qo'zg'atib,

o'quvchilar va yozuvchilarni ilhomlantirishda davom etmoqda va ilmiy fantastika adabiyotida muhim hodisa bo'lib qolmoqda.

Foydalanigan adabiyotlar:

1. Blatchford M. F. Cyber against punk: Greg Bear's Queen of Angels as metamorphosed cyberpunk //Literator. – 1994. – T. 15. – №. 3. – C. 55.
2. Broderick D., Corkhill R. Consciousness and Science Fiction. – Springer International Publishing, 2018. C. 29.
3. Csicsery-Ronay Jr I. The Sentimental Futurist: Cybernetics and //Critique. – 1992. – T. 33. – C. 3.
4. Hebdige D. Subculture: The meaning of style. – Routledge, 2012. – C. 19.
5. Lee T. Cyberspace and the post-cyberpunk decentering of anthropocentrism. – Georgetown University, 2016.
6. McCarthy T. Jacking in to the Matrix Franchise: Cultural Reception and Interpretation //Extrapolation (pre-2012). – 2006. – T. 47. – №. 1. – C. 154.
7. Miranda Huereca R. The evolution of cyberpunk into postcyberpunk: The role of cognitive cyberspaces, wetware networks and nanotechnology in science fiction. – Universitat Autònoma de Barcelona,, 2015.